

Ф.П. Пушкар

РІВЕНЬ ОСВІТИ В ШОСТЦІ
У ДВАДЦЯТИХ РОКАХ ХХ ст.

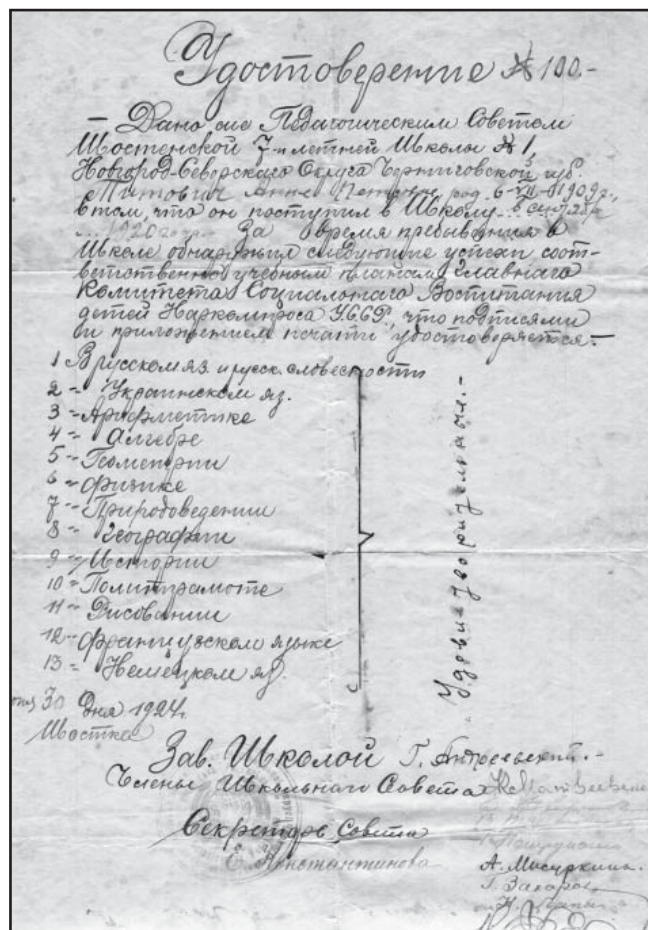
Робота присвячена історії формування закладів освіти у місті Шостка у 20-х роках ХХ століття.

Після поразки національно-визвольних сил періоду 1917-1920 рр. відбулася ліквідація створеної української школи, в основу якої було покладено ідею національної освіти. Відкинувши її як буржуазно-націоналістичну, комуністична влада почала розбудову власної радянської освітньої системи. Не маючи переконливої підтримки населення, більшовицька влада тією чи іншою мірою змушена була пристосовуватися до суспільних змін і об'єктивних реалій часу. Задекларувавши політику українізації, уряд ставив перед місцевими органами влади вимоги поповнення своїх лав за рахунок національних кадрів, сприяння розвитку національної культури. Такі загальноукраїнські процеси не минули і Шосткинщину.

Однією з нагальних проблем, яка залишилася новому уряду у спадок від дореволюційної Росії, була масова неписьменність. Декрет «Про ліквідацію неписьменності серед населення РРФСР» від 26 грудня 1919 р., який зобов'язував всіх дітей і дорослих від 8 до 50 років вчитися читати і писати, на початку 20-х років отримав свою юрисдикцію і в Україні. У липні 1920 р. була створена Всеросійська надзвичайна комісія по ліквідації неписьменності, а восени 1923 р. – масове добровільне суспільство «Геть неписьменність!».

У цей період у Шостці діяли дві загальноосвітні школи, розташовані на Базарній площі. Одна з них так і називалася «Базарна школа». Шкільні приміщення знаходились у дерев'яних одноповерхових будівлях з пічним опаленням, без каналізації і водопостачання, але з електричним освітленням. Багато дітей з навколишніх сіл восени до початку зими і з ранньої весни до літніх канікул, доки ґрунтові дороги були придатними для пересування, ходили пішки до цих шкіл. Незважаючи на умови навчання, учні прагнули отримати освіту: «До закінчення уроків так хворіла селезінка, що не знали, куди подітися. Не вистачало зошитів, олівців, чорнил, підручників, не було грошей, зате бажання вчитися було величезне, неймовірне» [2, 2]. Діти захоплювалися малюванням географічних карт, випускали гарні барвисті стінгазети, хоча гуртки у школах тоді були відсутні. В 1922 р. у Шостці вже налічувалося шість повних і неповних середніх шкіл, в яких працювало 66 учителів і навчалось 1219 дітей [2, 2].

Про навчальний процес у середніх школах міста дізнаємося з посвідчення Ганни Петрівни Титович, яка закінчила четвертий клас семирічної школи № 1 у червні 1924 р. У той час шкільна програма

Посвідчення Ганни Петрівни Титович

складалась з російської, української, французької і німецької мов, арифметики, алгебри, геометрії, фізики, природознавства, географії, історії, політграмоти, малювання. Рівень знань визначався оцінками «задовільно» чи «незадовільно».

Слід зупинитись і на стилі оформлення посвідчення. В документі зазначається: «Дано сие Педагогическим Советом Шостенской 7-и летней Школы № 1, Новгород-Северского Округа Черниговской губ. Титович Анне Петровне, род. 6-VII-1909 г. в том, что он поступил в Школу в сентябре 1920 года. За время пребывания в школе обнаружил следующие успехи, соответственно учебным планам Главного Комитета Социального Воспитания детей Наркомпроса У.С.С.Р., что подписями и приложением печати удостоверяется». Посвідчення затверджене гербовою печаткою з написом: «Шостенский районный Викон. Комитет Н-Сіверської округ Чернігівщини. Українська Радянська Соціалістична Республіка». Поряд стоять підписи завідуючого Г. Андрієвського, секретаря Є. Константинової, членів педагогічної Ради. Папір, на якому виготовлене посвідчення, містить водяні знаки герба царської Росії і літери П.Н.М.

Згодом для ліквідації неписьменності в місті була створена мережа шкіл-лікбезів і вечірніх шкіл. Їх відвідували переважно робітники. Постанова

Президії Глухівської окружної ради профспілок «Про роботу вечірніх освітніх курсів в м. Шостка» від 01.03.1928 р. інформувала, що з 273 відвідувачів цих шкіл робітники склали 81 %, селяни – 9 %, службовці – 6 %, представники інших верств населення – 4 % [3].

У 1920 р. у Шостці відкрився політехнікум, який очолив О. Машкин. За українською освітньою системою М. Гринька технікуми вважали вищими учбовими закладами з вузькою профільною спеціалізацією. Профтехшколи ж мали учбові програми, які відповідали вимогам сучасної середньої спеціальної освіти. Готували вони молодший технічний персонал. У Шостці така профтехшкола працювала з 1921 р. Її відвідувало 300 учнів. Школа знаходилася у приміщенні колишньої жіночої гімназії (на розі сучасних вул. К. Маркса і вул. Леніна).

Через рік при політехнікумі був заснований перший і єдиний до 1924 р. робітфак на Чернігівщині. Він розташовувався у приміщенні по вул. Леніна, 30. У 1923 р. політехнікум реорганізували в індустріальний технікум, який пізніше став хіміко-технологічним. Цього року технікум зробив перший випуск. Путь у життя отримали 30 інженерів, 6 з яких мали червоні дипломи [1, 106]. У 1930 р. технікум був реорганізований в інститут.

Професійно-технічне училище № 10 при заводі № 9 (завод «Зірка») відкрили 1926 року як фабрично-заводське училище для підготовки кваліфікованих робітників (будинок по вул. Леніна, 47). Першим директором училища був М. Приходько [1, 103].

Деякий час у Шостці існував трирічний робітничий університет, у якому студенти технікуму навчали грамоті мешканців прилеглих селищ.

Більшовицька влада в Україні, поставивши за мету корінне перетворення всієї системи народної освіти, до кінця 20-х років ХХ ст. створила в республіці єдину трудову школу, основними принципами якої були зв'язок навчання з виробництвом, спадкоємність у вихованні і освіті, сумісне навчання.

Посилання

1. Плодистая А.И. Шостка. Страницы истории 1739-1941 гг. – Шостка: Зодиак, 2007.
2. Секрет А. Какою запомнилась мне Шостка 20-х годов // Советское полесье. – 1983. – № 112.
3. ЦДАОВ України, ф. 2605, оп. 2, спр. 575, арк. 106.

Пушкарь Ф.П. Уровень образования в Шостке в 20-х годах ХХ ст.

Работа посвящена истории формирования учебных учреждений в городе Шостка в 20-х годах ХХ века.

Pushkar F.P. A level of education is in Shostka in the 20-th years of the ХХ-th century

The work is devoted to the history of forming of education in the town of Shostka in the 20-th of the ХХ-th century.

В.А. Казимір

СЕЛЯНСТВО ЧЕРНІГІВЩИНИ У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ ДУБРОВСЬКОГО

Стаття присвячена аналізу наукових та науково-популярних праць В. Дубровського (1896-1966 рр.) з історії українського селянства ХІХ ст.

Діапазон наукових інтересів В.Дубровського не обмежувався історією України, а включав архівознавство, музеєзнавство, тюркологію, політологію. Йому належать численні монографії, розвідки, брошури, статті, спогади та переклади. На жаль, науковий доробок В.Дубровського і досі не зібраний до купи і не систематизований, крім того, значна частина його праць була втрачена.

Особливу увагу В.Дубровський приділяв історії Чернігівщини. Він брав участь у роботі Чернігівського наукового товариства, створеного 1920 р., а наступного року увійшов до складу Чернігівського повітового комітету охорони пам'яток мистецтва та старовини. 1923 р. В.Дубровський виконував обов'язки секретаря Комісії Чернігівського губвиконкому по дослідженню Спасо-Преображенського собору та Успенського соборів і відповідального секретаря Чернігівського інституту краєзнавства, котрий організували з його ініціативи [1, 126-127; 2].

Однією з домінант краєзнавчих досліджень В.Дубровського була історія селянства. Починаючи з 1924 р., історик опублікував низку студій, присвячених цій проблемі, а 1929 р. закінчив роботу над збірником документів «Акти до історії кріпацтва», рукопис якого, на жаль, згодом було втрачено [3, 48]. Варто зауважити, що науковець не лише досліджував історичну долю чернігівських селян, а й долучав до цього студентів – членів історико-архівного гуртка при Чернігівському інституті народної освіти. Вони під керівництвом В. Дубровського у 1922-1924 рр. вивчали й упорядковували фонди Чернігівського історичного архіву (Новгород-Сіверського намісницького правління, Чернігівського жандармського управління, секретного столу канцелярії губернатора та ін.). На основі опрацьованих архівних документів студенти писали реферати й розвідки та робили доповіді. Звертались вони, зокрема, і до вивчення селянських заворушень у Борзнянському, Новгород-Сіверському, Сосницькому, Новозибківському та Стародубському повітах Чернігівської губернії [Державний архів Чернігівської області (ДАЧО), ф. Р-651, оп. 5, спр. 21, арк. 1-5].

Вивчення історії українського селянства мало доленосне значення у житті В. Дубровського – восени 1925 р. на підставі дослідження «Селянські рухи на Україні після 1861 р.» він отримав учене звання за фахом історія України [1, 129-130].